

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРИКЛАДНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

© 2014 ІЛЯШ О. І., ГЕТЬМАНСЬКИЙ В. О.

УДК 65.011.44+65.011.2:061.5

Іляш О. І., Гетьманський В. О.

Теоретико-методичні засади та прикладні рекомендації оцінювання ефективності функціонування торговельних підприємств в умовах економічного розвитку

Уточнено зміст ефективності як економічної категорії, обґрунтовано процес оцінювання ефективності торговельної діяльності на основі функцій реалізації, вирішено завдання її специфікації та параметризації з урахуванням закону спадного граничного продукту. Доведено, що критерієм оцінювання ефективності виступає оцінка статичної та динамічної ефективності торговельної діяльності, що дає змогу врахувати зміни застосовуваних активів (ресурсів), збільшити запас міцності підприємства та свідчить про злиття (інтеграцію) спадної віддачі та економічних коливань у сучасних економічних макро- та мікросистемах. Для обраної методики розроблено алгоритм і запропоновано напрями прогнозування валових вартісних показників на основі песимістичного сценарію з урахуванням сучасного динамізму вітчизняної економічної системи. Здійснено порівняння світових стандартів подання (IFRS/US GAAP/FAS) та оцінки (F7, F9, P3 ACCA) результатів фінансово-економічної діяльності торговельних підприємств.

Ключові слова: ефективність, торговельні підприємства, вхідні / вихідні ресурси, специфікація, параметризація, функція торговельної діяльності, спадний граничний продукт

Рис.: 3. **Формул:** 2. **Бібл.:** 10.

Іляш Ольга Ігорівна – доктор економічних наук, доцент, професор, кафедра економіки підприємства, Львівська комерційна академія (вул. Туган-Барановського, 10, Львів, 79005, Україна)

Email: oliai@meta.ua

Гетьманський Володимир Олександрович – здобувач, Львівська комерційна академія (вул. Туган-Барановського, 10, Львів, 79005, Україна)

Email: v.getmansky@garant-auto.ua

УДК 65.011.44+65.011.2:061.5

UDC 65.011.44+65.011.2:061.5

Іляш О. І., Гетьманський В. А. Теоретико-методические основы и прикладные рекомендации оценки эффективности функционирования торговых предприятий в условиях экономического развития

Ilyash O. I., Get'manskiy V. O. Theoretical and Methodological Framework and Application Recommendations for Evaluating the Performance of Commercial Enterprises under Economic Development Conditions

Уточнено содержание эффективности как экономической категории, обоснован процесс измерения эффективности торговой деятельности на базе функций реализации, решена задача ее спецификации и параметризации с учетом закона нисходящего предельного продукта. Доказано, что критерием измерения эффективности выступает оценка статической и динамической эффективности торговой деятельности, что позволяет учитывать изменения применяемых активов (ресурсов), увеличить запас прочности предприятия и свидетельствует о слиянии (интеграции) нисходящей отдачи и экономических колебаний в современных экономических макро- и микросистемах. Для использованной методики разработан алгоритм и предложены направления прогнозирования валовых стоимостных показателей на основании песимистического сценария с учетом современного динамизма отечественной экономической системы. Произведено сравнение мировых стандартов представления (IFRS/US GAAP/FAS) и оценок (F7, F9, P3 ACCA) результатов финансово-экономической деятельности торговых предприятий.

The effectiveness as an economic category was clarified, the process of measuring the effectiveness of trading activity on the basis of the implementation of functions was justified, the problem of its specification and parameterization based on the law of the descending marginal product were solved. It was proved that the criterion for measuring the effectiveness of acts of static and dynamic assessment of the effectiveness of trading activity that takes into account changes in applicable assets (resources), to increase the safety margin of the enterprise, and testifies to the merger (integration) and a downward impact of economic fluctuations in the current economic macro-and micro systems. For the methodology used an algorithm was produced and directions forecasting gross value indicators on the basis of the pessimistic scenario were suggested, given the current dynamism of the domestic economic system. Comparison of global standards for reporting (IFRS / US GAAP / FAS) and assessments (F7, F9, P3 ACCA) of the financial and economic activities of commercial enterprises.

Ключевые слова: эффективность, торговые предприятия, входящие / выходящие ресурсы, спецификация, параметризация, функция торговой деятельности, убывающий предельный продукт

Keywords: efficiency, trading companies, incoming / outgoing resources, specification, parameterization, the function of trading activity, decreasing marginal product

Рис.: 3. **Формул:** 2. **Библ.:** 10.

Pic.: 3. **Formulae:** 2. **Bibl.:** 10.

Іляш Ольга Ігорівна – доктор економічних наук, доцент, професор, кафедра економіки підприємства, Львівська комерційна академія (вул. Туган-Барановського, 10, Львів, 79005, Україна)

Ilyash Olga I. – Doctor of Science (Economics), Associate Professor, Professor, Department of Enterprise Economics, Lviv Academy of Commerce (vul. Tugan-Baranovskogo, 10, Lviv, 79005, Ukraine)

Email: oliai@meta.ua

Email: oliai@meta.ua

Гетманський Володимир Александрович – соискатель, Львовская коммерческая академия (ул. Туган-Барановского, 10, Львов, 79005, Украина)

Email: v.getmansky@garant-auto.ua

Get'manskiy Volodymyr O. – Applicant, Lviv Academy of Commerce (vul. Tugan-Baranovskogo, 10, Lviv, 79005, Ukraine)

Email: v.getmansky@garant-auto.ua

Роботу виконано в межах науково-дослідних тем «Управління розвитком підприємств торгівлі в посттрансформаційних умовах» (номер державної реєстрації 0110U006833) та «Організаційно-економічний механізм ефективного функціонування підприємств торгівлі» (номер державної реєстрації 0112V000652).

Вступ. Динамічний розвиток торговельної діяльності та постійні зміни, що відбуваються в економіці держави, зумовлюють необхідність узгодити оцінювання ефективності функціонування підприємств із цільовими орієнтирами, економічною поведінкою та міжнародними стандартами оцінювання господарської діяльності підприємств. З огляду на це, набуває актуальності вибір адекватних методів, моделей, критеріїв і показників оцінювання ефективності функціонування торговельних підприємств, які б у комплексі відповідали сучасним вимогам економічного розвитку глобальної ринкової системи та враховували специфіку торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробку теорії та методології оцінювання ефективності господарської діяльності підприємств здійснювали зарубіжні вчені: Е. Альтман, Дж. Дебре, Р. Джонатан, Р. Едмістер, Т. Купманс, М. Мескон, У. Мітчел, М. Дж. Фаррел, П. Хейне, Й. Шумпетер та інші. Теоретико-методичні та практичні аспекти дослідження ефективності відображені у працях вітчизняних науковців: Г. Башнянина, І. Бланка, І. Бойчик, Ф. Бутинця, В. Єлейка, С. Коваль, Є. Мниха, В. Осипова, А. Пілявського, С. Покропивного та інших. Дослідженням безпосередньо оцінювання ефективності функціонування торговельних підприємств присвячені праці В. Апоп'я, Н. Власової, Л. Лігоненко, А. Мазаракі, Б. Мізюка, Н. Міценко, І. Міщука, А. Садекова та інших.

Попри вагомий доробок учених, існує об'єктивна необхідність поглибленого дослідження категорії ефективності діяльності підприємства, вдосконалення теоретико-методичних засад і прикладних положень оцінювання ефективності функціонування торговельних підприємств в умовах економічного розвитку. Актуальними є питання обґрунтування принципів комплексного оцінювання ефективності на основі специфікованих і параметризованих функцій торговельної діяльності, зумовлені насамперед використанням сучасними науковими колами методів визначення відносних показників діяльності, порівняльного аналізу та аналізу девіації якісних показників діяльності та відсутністю факторного аналізу змін в умовах економічного розвитку підприємств торгівлі.

Саме цим актуалізується потреба розробки та застосування функціональних моделей інтенсифікації процесу оцінювання ефективності функціонування торговельних підприємств і вдосконалення існуючого методичного інструментарію з її оцінювання.

Виклад основного матеріалу. В 90-х рр. XX ст. Україна вибрала шлях до побудови принципово нових для країни економічних відносин, внаслідок чого виникла постій-

на потреба в демократизації основ суспільного розвитку, пошуку нових для країни факторів розвитку, формування нових принципів економічної діяльності та впровадження засобів контролю за економічним розвитком.

Разом із тим, за роки незалежності показники ефективності в країні значно погіршилися: зменшились обсяги виробництва, знизилася його рентабельність, різко скоротилися інвестиції. Все це є наслідком занедбання економічної роботи на підприємствах усіх форм власності. У періоди економічної кризи підприємства намагалися досягти збільшення прибутків не за допомогою ретельного економічного розрахунку, зниження собівартості товарообороту, а постійним підвищенням цін на свою продукцію. Хоч у такий спосіб окремим підприємствам і щастило тимчасово досягти бажаних результатів, але в цілому цей підхід призвів до поглиблення економічної кризи.

Оскільки процес господарювання і його результати складаються під впливом багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників, то суттєвою складовою зміцнення економічної безпеки підприємства буде вияв і моделювання цих чинників, визначення обсягу та якості ресурсів, які дозволять вести найбільш ефективну діяльність у певному циклі економічного розвитку. Все це стане можливим лише у випадку підвищення систематизації теоретико-методичних положень щодо визначення ефективності функціонування підприємств в умовах економічного розвитку, здійсненому на основі аналізу й узагальнення результатів досліджень вітчизняних і зарубіжних учених, обґрунтування підходів до оцінювання ефективності функціонування підприємств торгівлі за допомогою економічних функцій торговельної діяльності.

У процесі дослідження генезису поняття «ефективність» визначено, що це економічна категорія, яка відображає якість досягнення місії підприємства та може бути визначена як скалярними абсолютними чи відносними показниками, так і експертними та бальними. Відрізнитимуться і показники оцінки ефективності для підприємства, яке знаходиться на одній стадії економічного розвитку (статична ефективність для підприємства, що «знаходиться в спокої») та для підприємства, яке працює на ринку (в економічній системі), що постійно переживає спади, коливання, внаслідок чого змінюються також масштаб і випуск (динамічна ефективність). Очевидно, що статичну ефективність варто оцінювати стандартними показниками середнього продукту (відношення результату до ресурсних затрат). Динамічна ж ефективність функціонування підприємства має на меті відображення, зміни умов та масштабу господарювання в рамках економічного розвитку, і, як

наслідок, зміни вхідних ресурсів вплинуть на випуск продукту [1, с. 176].

Вважаємо, що ефективність варто розглядати як відображення певної залежності, пропорційності між ресурсами та кінцевим продуктом, адже саме такий підхід уможливає застосування економічних функцій торговельної діяльності для оцінювання ефективності функціонування підприємств торгівлі в умовах економічного розвитку. Тому при визначенні ефективності функціонування підприємства недостатньо обмежитись частковими відносними показниками ефективності діяльності, а варто оцінювати ефективність комплексно на основі специфікованих і параметризованих функцій економічної діяльності. Економічна нестабільність, циклічність і ринкові коливання знижують довіру до традиційних методів виміру ефективності діяльності підприємства, оскільки свідчать про непорівняльність, неспівмірність показників діяльності підприємств в різні періоди економічного розвитку [2].

Варто зауважити, що в сучасних ринкових умовах важливою передумовою інтенсивного економічного зростання, використання обмежених ресурсів і досягнення високих результатів є визначення залежностей між ними й урахування у функції торговельної діяльності значної кількості чинників. Саме тому застосування функції реалізації уможливить розв'язання важливого завдання її специфікації та параметризації. Додамо також, що залежність більшості показників фінансово-економічної діяльності, зокрема агрегованих, не описується лінійно. Відтак, лише провівши специфікацію функції торговельної діяльності з урахуванням закону спадного граничного продукту, доцільно визначити оптимальний варіант моделі, а саме n -факторну логарифмічну функцію фінансово-економічної діяльності торговельного підприємства. У той же час, проведення параметризації за допомогою розв'язання систем рівнянь дозволить найбільш точно визначити коефіцієнти та підвищити показники відповідності та адекватності функції емпіричним даним.

На основі сучасних досліджень економічного розвитку та його циклічності вважаємо за доцільне ввести у функцію фінансово-економічної діяльності торговель-

них підприємств циклічну складову. Така функціональна складова відображає глибину й тривалість економічних циклів, а також дає змогу правильно планувати торговельну діяльність і об'єктивно визначити динамічну ефективність, що неможливо зробити за допомогою традиційних методів. У той же час порівняння показників економічного розвитку для різних торговельних підприємств дасть змогу спрямувати аналітичну роботу на пошук факторів мінімізації та уникнення економічного спаду, а також розробити більш гнучкий до ринкових змін внутрішньоекономічний механізм вітчизняних торговельних підприємств.

Як уже було зазначено, модель діяльності підприємства можна подати у вигляді функції $y = f(x)$, яка може виступати модифікацією виробничої функції Кобба – Ду-гласа та функцією економічного розвитку [3, с. 293 – 312; 4, с. 31 – 35]. Очевидним є визначення рівня ефективності функціонування підприємства $E = y/x$ для класичних учень та $E = (y_1 \times x_2) / (x_1 \times y_2)$ для визначення ефективності за Фарреллом як рівня досягнення фронту – кривої максимальної продуктивності.

Урахування ефектів масштабу віддачі та існування ділових циклів для торговельних підприємств, постійний вплив закону спадного граничного продукту сприяли поєднанню в специфікованій функції торговельної діяльності спадної віддачі та циклічності (рис. 1):

$$Q = a \times \log_b(c \times X_1 + d) + e \times \log_f(g \times X_2 + h) + \dots + s \times \log_t(u \times X_n + v) + k + u \times \sin(X_1, X_2, \dots, X_n), \quad (1)$$

де Q – реалізація кінцевого продукту (товарообороту);

$X_1, X_2, \dots, X_n$ – вхідні ресурси (або затрати);

$a, b, c, \dots, v, u, k$ – коефіцієнти, які визначатимуть віддачу ресурсів, їхню заміщеність, галузеву приналежність підприємства, мінімальну початкову кількість ресурсів (параметризація функції);

$\sin(X_1, X_2, \dots, X_n)$ – функція чинника часу, економічних коливань та НТП. Ця залежність дасть змогу відображати діяльність торговельного підприємства в довгострокових та надтривалих періодах економічного розвитку, $\sin(X_1, X_2, \dots, X_n)$ залежить від обраних для аналізу ресурсів за їх непорівняльності.

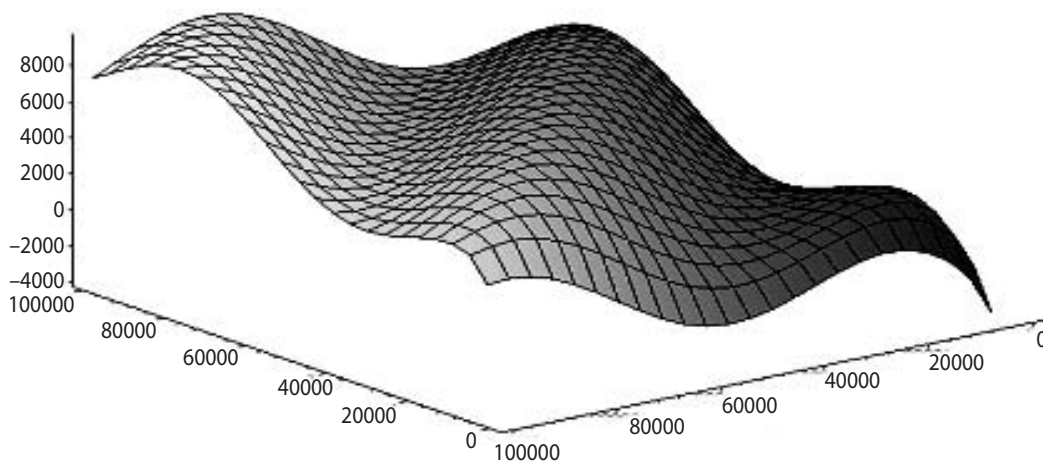

Рис. 1. Графічне зображення двофакторної функції торговельної діяльності в умовах економічного розвитку (розроблено авторами)

Розглядаючи функцію фінансово-економічної діяльності як первинний варіант оцінювання ефективності торговельної діяльності на основі залучених ресурсів, можна констатувати, що оцінювання ефективності функціонування торговельних підприємств передбачає оцінювання можливості оптимізації структури валового грошового потоку торговельного підприємства та оцінювання конкурентоспроможності підприємства на ринках збуту й потребує визначення балансової функції на основі взаємозв'язку факторів усіх частин моделі. Тому для більш якісного оцінювання ефективності діяльності підприємства рівняння $f(x)$ переведено в балансове:

$$f(x) = NI + TC + T(\text{Interest}) = \sum((1/m_i) \times c_i \times (d_i \times P_i + a_i)^{-e} + b_i), \\ i = 1, 2, \dots, n, \quad (2)$$

де $f(x)$ – перша частина балансової моделі, n факторна логарифмічна функція реалізації в умовах економічного розвитку;

$NI + TC + T(\text{Interest})$ – друга частина балансової моделі, калькуляція фінансової звітності «знизу-вгору» (Net Income + Total Costs (operating, selling, general and administrative expenses, depreciation and amortization and oth.) + Taxes (income or revenues taxes, equity in earnings (loss) of affiliated companies and minority interest));

$\sum((1/m_i) \times c_i \times (d_i \times P_i + a_i)^{-e} + b_i)$ – третя частина балансової моделі, сума часток ринків функціонування підприємства $(1/m_i)$ – частка на i -му ринку $c_i \times (d_i \times P_i + a_i)^{-e} + b_i$. В умовах реального ринку функція попиту відносно ціни P_i описується степеневу функцією, де c , a , b та e – додатні сталі).

Варто зауважити, що зміни в першій частині балансової функції оцінювання ефективності діяльності торговельних підприємств зумовлюють зміни в структурі та сумі чистого доходу в умовах економічного розвитку, внаслідок чого відбудеться зрушення кривої попиту.

Загальновідомо, що розробка прикладних положень комплексного оцінювання ефективності функціонування торговельних підприємств в умовах економічного розвитку потребує проведення апробації методики оцінювання ефективності торговельної діяльності на основі балансової моделі та здійснення на цій основі процесу оцінювання ефективності функціонування торговельних підприємств за традиційним підходом. З цією метою за методом ANOVA нами обрано 10 торговельних підприємств Львівської області, на яких виявлено зміни в обсязі чистого доходу в умовах економічного розвитку та показники діяльності яких є адекватними та порівняними. Отримана вибірка вважається однорідною, оскільки оцінювання статичної і динамічної ефективності проведено на основі середнього та граничного продукту торговельної діяльності, визначених із параметризованої економічної функції.

У процесі дослідження з'ясовано, що причиною загрозливого фінансового стану досліджуваних торговельних підприємств упродовж 2008 – 2012 рр. стало нехтування власниками основними економічними законами (принципами) залучення коштів, екстенсивного фінансового розширення та реінвестування отриманих прибутків. Так, на жодному з підприємств торгівлі частка власного капіталу не перевищувала 30 % протягом тривалого фінансового періоду. Водночас негативною тенденцією характеризувався

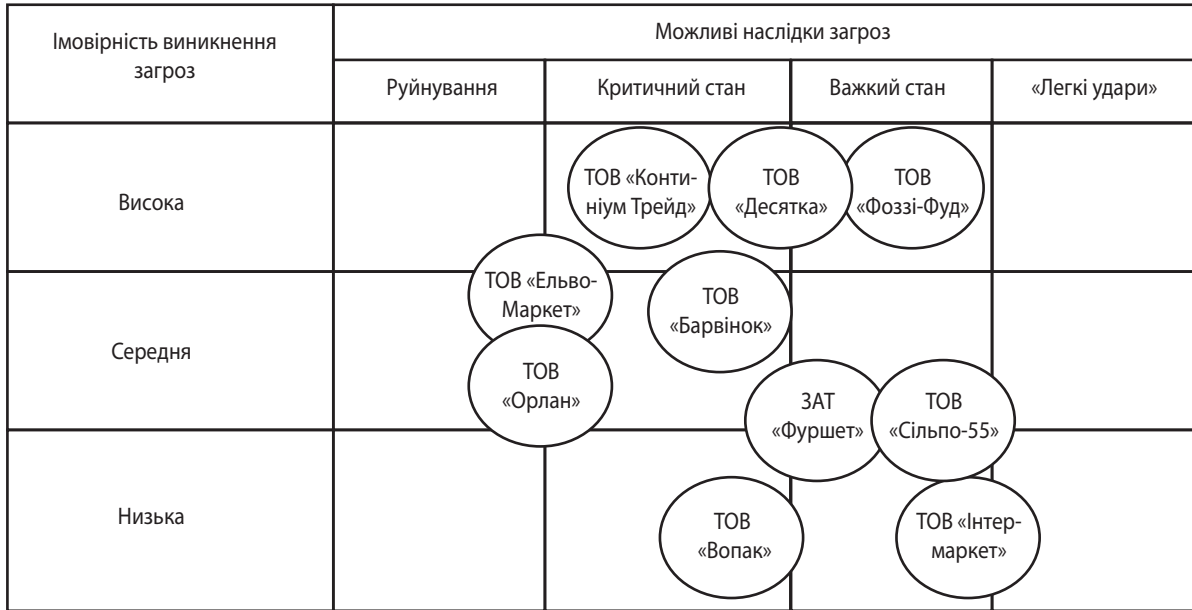
термін окупності інвестицій і позиченого капіталу, який зріс у середньому за п'ять років з 53 до 150.

Окрім того, на основі створеної методики оцінювання інтенсифікації торговельної діяльності зроблено висновок про зниження процесів інтенсифікації на підприємствах вибірки. Так, приріст показника інтенсифікації на 1 % приросту чистого доходу зумовив зростання ефективності використання трудового потенціалу торговельних підприємств – на кожен відсоток зростання товарообrotу за 5 років припадає 386,923 % зниження продуктивності. Найменший приріст відносно приросту реалізації демонструють оборотні активи – лише 8,085 %. Результати SWOT-аналізу засвідчили існування слабких сторін підприємств торгівлі. Зокрема, виявлено недостатність фінансових ресурсів для внутрішньоекономічних змін на досліджуваних підприємствах, єдиної стратегії розвитку та якісного менеджменту та визначено критичний стан підприємств із нижчим рівнем валюти балансу внаслідок зниження купівельного попиту, сповільнення оборотності (активів, заборгованостей, капіталу) та, як наслідок, дефіциту оборотних коштів (рис. 2).

Обґрунтовуючи необхідність оцінювання статичної та динамічної ефективності торговельної діяльності, ми дійшли висновку, що більшість підприємств торгівлі в умовах екстенсивного зростання потерпає від зниження ефективності при незмінній технології ведення торговельної діяльності, відтак використання статичного оцінювання ефективності та застосування простих кратних моделей не досить. Варто також додати, що резерви зростання ефективності підприємств торгівлі слід шукати на основі динамічної ефективності, оцінювання якої дозволить урахувати зміни застосовуваних активів (ресурсів), збільшити запас міцності та мінімізувати збитки. Запропонований підхід свідчить про злиття (інтеграцію) спадної віддачі та економічних коливань у сучасних економічних макро- та мікро-системах.

На основі коефіцієнтів детермінації параметризованих функцій торговельної діяльності можна зробити висновок про високий рівень охоплення факторних змін моделями. Так, вважаємо, що вплив закону спадної граничної віддачі на підставі спадного характеру додаткового продукту торговельних підприємств унаслідок капіталізації (зниження граничного продукту від додаткового та надлишкового інвестування в активи) пов'язаний, насамперед, із нестабільністю ринку (екстенсифікація не дає відчутної користі), кризовими явищами та неможливістю зміни сегмента ринку, рівень охоплення якого становить 95 – 99 %. При цьому наявність великої частки пасивних (або неоновлених, застарілих, неефективних) необоротних активів знижує граничний продукт і циклічна частина функції буде від'ємною.

Варто також зауважити, що торговельні підприємства демонструють залежність «ресурси – реалізація», внаслідок чого утворюється циклічна крива, яка є однотипною до специфікованих функцій фінансово-економічної діяльності підприємства в умовах економічного розвитку. Адаптивна частина балансової функції в цьому випадку свідчить про зміни технологій діяльності, ринкові зміни та вплив інших чинників, дія яких зумовлює, як і в попередньому варіанті, AP і MP (ефективність діяльності підприємства).

Рис. 2. Позичування торговельних підприємств залежно від імовірності виникнення та наслідків існуючих загроз у 2008 – 2012 рр. (розроблено авторами)

Безумовно, процес удосконалення оцінювання ефективності функціонування торговельних підприємств в умовах економічного розвитку потребує вдосконалення балансової моделі оцінювання ефективності функціонування торговельного підприємства та визначення базових складових алгоритму її оцінювання.

Обґрунтовуючи необхідність розробки комплексного універсального алгоритму оцінювання ефективності функціонування підприємства в умовах економічного розвитку, зазначимо, що його реалізація передбачає визначення джерел інформації, технології діяльності торговельного підприємства та очікувань від оцінювання ефективності діяльності підприємства.

Твердження, що підприємство перебуватиме в рівновазі тоді, коли кожна одиниця доданого фактора даватиме нижчий дохід, ніж попередня, а отже, приноситиме додаткові витрати, пов'язані з її реалізацією, дасть змогу виявити точку $MR=MC$ на функції торговельної діяльності досліджуваних підприємств, тоді як визначення інтервалів показників торговельної діяльності підприємств, близьких до рівноважної точки, дасть змогу управляти слабкими сигналами та поліпшити GAP-аналіз.

Зауважимо, що визначення структури пропозиції та характеристик ринку в такій точці, що викликає необхідність побудови карти ізоквант для кожної асортиментної групи на ринку, яку представляють досліджувані торговельні підприємства, продемонструвало чітку політику ціноутворення на кожен асортиментну групу, найбільш оптимальне її поєднання з можливим прибутком від реалізації товарів даної групи. Відтак, у процесі розробки принципів прогнозування, згідно з алгоритмом ІТЕС, необхідно визначити оптимальний предиктор для торговельних підприємств, який дає змогу здійснити як ресурсне ($f(r)$), так і часове ($f(t)$) прогнозування, а також визначити достовірний прогноз результатів діяльності на основі песимістичного сценарію (рис. 3).

Вивчення проблем багатоваріантності результатів прогнозу, здійсненого на основі парної лінійної регресії або тренду, дозволяє зробити висновок, що точність такого прогнозу зростатиме зі збільшенням досліджуваних чинників і періоду дослідження.

Тут варто зауважити, що у процесі виміру ефективності функціонування підприємств торгівлі для побудови якісної структури процесів бізнес-аналізу доцільно користуватися певною послідовністю дій: акцептація і визначення критеріїв виміру ефективності (Acceptance and Evaluation Criteria Definition); метод мозкового штурму (Brainstorming); аналіз економічних стандартів (принципів) діяльності підприємства (Business Rules Analysis); складання глосарію економічних категорій для проведення аналізу (Data Dictionary and Glossary); складання схеми потоків даних (Data Flow Diagrams); моделювання даних (Data Modeling); аналіз рішень (Decision Analysis); аналіз документації на підприємстві (Document Analysis); інтерв'ювання інсайдерів підприємства (Interviews); розрахунок та аналіз ключових показників діяльності підприємства (Metrics and Key Performance Indicators); аналіз додаткових вимог (Non-functional Requirements Analysis); моделювання організації процесів на підприємстві (Organization Modeling); дослідження проблем (Problem Tracking); моделювання бізнес-процесів (Process Modeling); створення робочих груп (Requirements Workshops); визначення сценаріїв діяльності та використання аналітичних заготовок (Scenarios and Use Cases) [5 – 10].

І, наостанок, додамо, що традиційна методика оцінювання ефективності діяльності вітчизняних підприємств торгівлі суттєво відрізняється від універсальних алгоритмів оцінювання ефективності функціонування підприємств, запропонованих міжнародними асоціаціями, що визначається як у плануванні, прогнозуванні діяльності підприємства, так і в менеджменті, маркетинговій політиці підприємств та особливо при пошуку ефективності

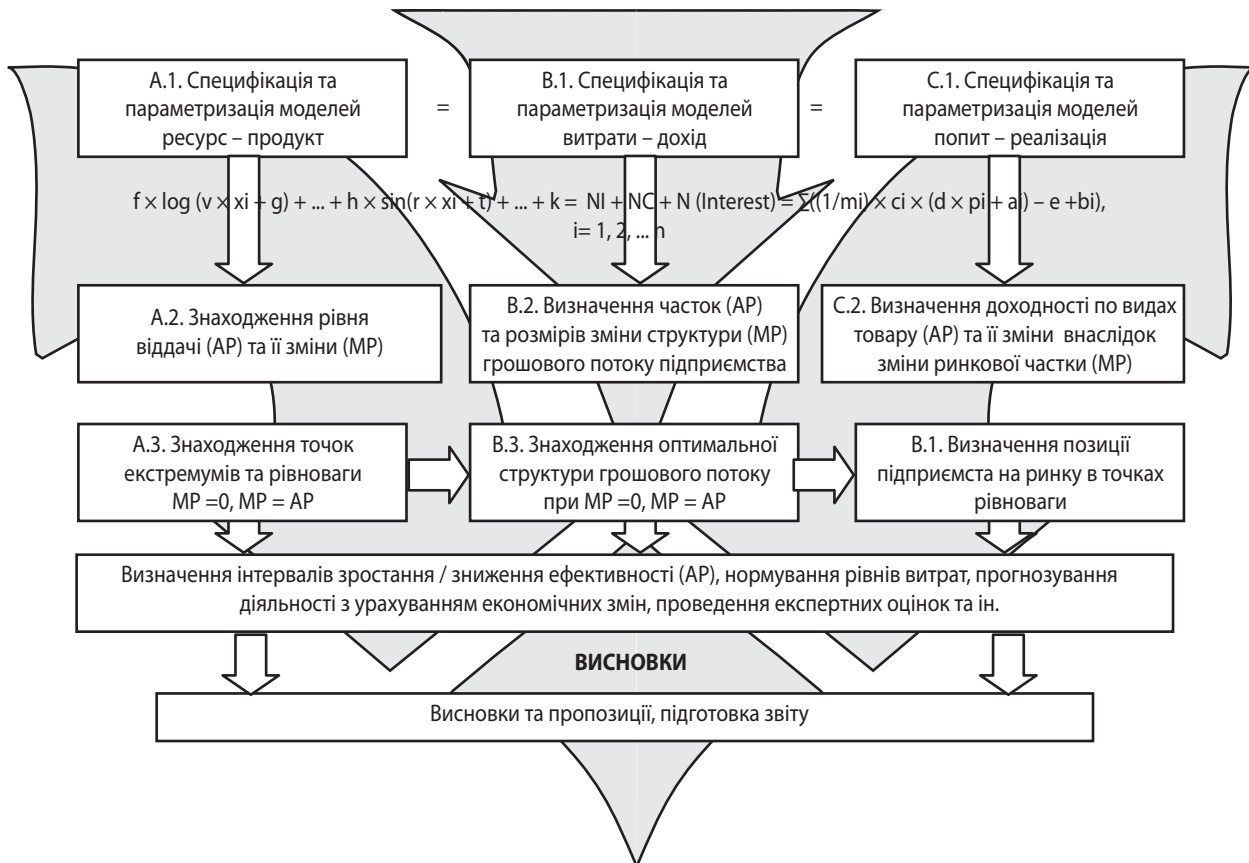

Рис 3. Карта-алгоритм ІТЕС оцінювання ефективності функціонування торговельних підприємств в умовах економічного розвитку (розроблено авторами)

функціонування торговельних підприємств за ринкових умов економічного розвитку. Відтак, більшість показників економічного розвитку підприємств потребують аналізу у світлі виміру ефективності торговельної діяльності.

Висновок. Динамічні умови формування і функціонування ринкової економіки зумовлюють визначення ефективності як економічної категорії, що відображає якість досягнення основної місії підприємства, певну залежність пропорційності між ресурсами та кінцевим продуктом. Процес оцінювання ефективності торговельної діяльності на основі функцій реалізації ставить завдання її специфікації та параметризації з урахуванням закону спадного граничного продукту та пошуку оптимального варіанта моделі, а саме – n -факторної функції фінансово-економічної діяльності торговельного підприємства в умовах економічного розвитку.

За системних перешкод і недостатності методичного інструментарію оцінювання ефективності постала проблема розробки комплексного універсального алгоритму оцінювання ефективності функціонування торговельного підприємства в умовах економічного розвитку, реалізація якого визначає, що найбільший вплив на формування висновків щодо результатів оцінювання ефективності діяльності торговельних підприємств чинять три фактора: визначення джерел інформації, визначення технології діяльності торговельного підприємства, з'ясування очікувань від оцінювання ефективності діяльності підприємства.

Додамо також, що визначення інтервалів показників торговельної діяльності підприємств, близьких до рівноважної точки, є вагомим резервом у системі методів і засобів управління слабкими сигналами низької ефективності, та покращення GAP-аналізу. Втім, поліпшення ефективності функціонування торговельних підприємств вимагає визначення структури пропозиції та характеристик ринку збуту, побудови карти ізоквант для окремої асортиментної групи товарів, визначення пріоритетів цінової політики на підприємстві, вибору оптимального предиктора для вивчення проблем багатоваріантності результатів прогнозу, здійсненого на основі парної лінійної регресії або тренду.

Відтак, вважаємо, що використання прогресивних міжнародних стандартів обліку економічної інформації потребує перегляду та адаптації традиційної оцінки ефективності діяльності вітчизняних підприємств торгівлі до універсальних алгоритмів її оцінювання. Моніторинг європейських і світових методик оцінювання ефективності функціонування підприємств передбачає найбільш оптимальний варіант використання ratio-методики асоціації ACCA, американської системи US GAAP та стандартів IFRS оцінювання ефективності на вітчизняних підприємствах торгівлі. Для їх використання необхідні поетапна оцінка можливостей підвищення ефективності та результативності діяльності, а також розробка принципово нових стратегічних напрямів і стандартів оцінювання ефективності діяльності торговельних підприємств в умовах економічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гетьманський В. О. Оцінка функціонування підприємства в умовах економічного розвитку / В. О. Гетьманський, О. І. Ляш // Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки». – 2010. – Т. 3, № 6. – С. 174 – 178.
2. Paul M. Romer Economic Growth (From The Concise Encyclopedia of Economics, David R. Henderson, ed. Liberty Fund, 2007. Reprinted by permission of the copyright holder).
3. Кирилюк І. Л. Модели производственных функций для российской экономики / И. Л. Кирилюк // Компьютерные исследования и моделирование. – 2013. – Т. 5, № 2. – С. 293 – 312.
4. Копотева А. В. Применение модели Кобба – Дугласа для построения сценария посткризисного развития экономики / А. В. Копотева, С. А. Черный // Вопросы экономических наук. – 2011. – № 6. – С. 31 – 35.
5. A Guide to the Business Analysis Body of Knowledge® (BABOK® Guide) International Institute of Business Analysis. – Toronto, Ontario, Canada. International Institute of Business Analysis. – 2009. – P. 13 – 14.
6. Association of Business Process Management Professionals. Guide to the Business Process Management Common Body of Knowledge. – 2008. – 284 p.
7. Berman K. Financial Intelligence for IT Professionals / Berman K., Knight J. – Harvard : Harvard Business School Press. – 2012. – 180 p.
8. Ross, Jeanne W. Enterprise Architecture as Strategy / Ross J. W., Weill P., Robertson D. C. – Harvard Business School Press. – 2006. – 48 p.
9. Van Assen Marcel. Key Management Models: The 60+ models every manager needs to know / M. Van Assen, G. Van den Berg, P. Pietersma. – 2008. – Pearson Education Canada.
10. White Stephen A. BPMiV Modeling and Reference Guide / S. A. White, D. Miers, L. Fischer. – Future Strategies Inc. – 2008. – 98 p.

REFERENCES

- “A Guide to the Business Analysis Body of Knowledge®” In BABOK® Guide, 13-14. Toronto, Ontario, Canada: International Institute of Business Analysis, 2009.
- Association of Business Process Management Professionals. Guide to the Business Process Management Common Body of Knowledge, 2008.
- Berman, K., and Knight, J. Financial Intelligence for IT Professionals Harvard: Harvard Business School Press., 2012.
- Hetmanskyi, V. O., and Iliash, O. I. “Otsinka funktsionuvannia pidpryemstva v umovakh ekonomichnoho rozvytku” [Evaluation of the enterprise in terms of economic development]. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Ekonomichni nauky» vol. 3, no. 6 (2010): 174-178.
- Kopoteva, A. V., and Chernyy, S. A. “Primenenie modeli Kobba – Duglasa dlia postroeniia stsenariiia postkrizisnogo razvitiia ekonomiki” [Application of the model Cobb - Douglas to build the post-crisis scenario of economic development]. Voprosy ekonomicheskikh nauk, no. 6 (2011): 31-35.
- Kiriliuk, I. L. “Modeli proizvodstvennykh funktsiy dlia rossiyskoy ekonomiki” [Models of production functions for the Russian economy]. Kompiuternye issledovaniia i modelirovanie vol. 5, no. 2 (2013): 293-312.
- Paul, M. “Romer Economic Growth” In The Concise Encyclopedia of Economics: Liberty Fund, 2007.
- Ross, J. W., Weill, P., and Robertson, D. C. Enterprise Architecture as Strategy: Harvard Business School Press., 2006.
- Van Assen, M., Van den Berg, G., and Pietersma, P. Key Management Models: The 60+ models every manager needs to know: Pearson Education Canada, 2008.
- White, S. A., Miers, D., and Fischer, L. BPMiV Modeling and Reference Guide: Future Strategies Inc., 2008.